

техники, в частности наличие в законе комментариев (толкований), имевших силу закона, а также жестокость наказаний, которая сводилась в большинстве случаев к смертной казни. Сделан вывод, что во второй половине XIX в. зарождена бланкетность норм, предусматривавших ответственность за нарушение правил несения пограничной службы.

Ключевые слова: истоки, генезис, пограничная служба, нарушение правил.

Summary

Kuryliuk Y. Criminal responsibility for violation of rules of border guard duty during being Ukrainian areas in the composition of the Russian Imperia (XIV–XIX centuries).

Origins and genesis of criminal responsibility for violation of the rules of the Border Guard duty in the Ukrainian territories while their being in the composition of the Russian Empire are searched in the Article, with application of the geographical approach. The period since XVI was researched, while some of the Eastern Ukrainian parts were under patronatus of Russia, till XIX, when almost all territory of nowadays Ukraine was under power of this State. Number of original sources is determined, which covered criminal responsibility for violation of the rules of the Border Guard duty: “Boyars’ Rules of Stanitsa Guard Service” of 1571, “Military regulations” by the general Veyde A.A. of 1698, “Military regulations” by Peter I of 1716, as well as the criminal law analysis of the elements of the rules, which became prototypes of the studied by us crime, is done. Parallel is drawn out between rules of that time to the current, found out distinction of the legislative technique of the past, in particular, existence of comments (exegesis) in the law, that had the forth of law, as well as inhumanity of punishment, that in most cases boiled down to death-penalty. It is made a conclusion that the rules of blanket character were originated in the second part of XIX, which covered responsibility for violation of the rules of the Border Guard duty.

Key words: origins, genesis, Border Guard Service, violation of rules.

Отримано 20.12.2012

УДК 343.98; 343.148

Н. А. ПАНЬКО

*Ніна Анатоліївна Панько, асистент кафедри
Донецького національного університету*

ДОПИТ ЕКСПЕРТА В СУДІ ЯК ЗАСІБ ОЦІНКИ ЙОГО ВИСНОВКУ

Експертиза є ефективним засобом встановлення обставин у справі. Її функція полягає у вирішенні на підставі спеціальних знань питань, що виникають під час розслідування та судового розгляду кримінальних справ¹. У результаті проведення експертизи складається документ – висновок експерта, який є одним із передбачених КПК України джерел доказів. У науковій літературі багато уваги приділено оцінці висновку експерта. Це питання висвітлено в таких працях учених-криміналістів, як: Л. Ю. Ароцкер, Р. С. Белкін, А. І. Вінберг, О. О. Ейсман, Н. І. Клименко, В. Я. Колдін, В. П. Колмаков, О. М. Моїсеєв, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, В. П. Шибіко, О. Р. Шляхов та ін. Статтею 356 КПК України допит експерта закріплений як процесуальна дія, втім предмет допиту так і не був конкретизований у аспекті оцінки результатів експертизи. Питання оцінки висновку експерта учасниками кримінального процесу набуває актуальності й у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України, що допускає існування інституту «альтернативної» та «незалежної» експертизи. Допит експерта в суді регламентований ст. 356 КПК України. Ця процесуальна дія має на меті роз’яснення та доповнення експертом наданого ним висновку.

Метою статті вважаємо конкретизацію предмета допиту експерта й формулювання рекомендацій щодо його проведення в судовому засіданні.

Висновок судової експертизи оцінюється за критеріями наукової достовірності й доказового значення. Суд, прокурор, особа, яка проводить дізнання, зазначали Р. С. Белкін, А. І. Вінберг та І. Л. Петрухін, можуть і повинні перевірити не тільки логіку експертного доказування, але й розібратися у висунутих експертом наукових положеннях, щоб упевнитися в достовірності й повноті висновків експерта. Будь-яке судження експерта має розглядатися крізь призму внутрішнього переконання суду або слідчого до того як стати підставою для судового рішення². Звернемо більш детально увагу на труднощі, які виникають під час оцінки висновків експерта.

А. Р. Белкін не погоджується з тим, що слідчий, прокурор, суд можуть повно і всебічно оцінити висновки експерта. Як зауважує з цього приводу науковець, автори підручників з кримінального процесу та методичних посібників рекомендують слідчим і суддям під час оцінки висновку експерта як джерела доказів брати за основу оцінку компетенції експерта, який проводив експертне дослідження, сучасний рівень застосованих дослідницьких методів, повноту, логічну й наукову обґрунтованість висновків експерта тощо³. Практика ж переконливо свідчить, а проведене анкетування працівників слідства й суду підтверджує, що в більшості випадків з усього висновку експерта слідчого та суд цікавлять лише підсумки (на цьому наголосили 40 % опитаних респондентів⁴). Оцінка суб’єктами доказування висновку експерта найчастіше зводить-

ся до перевірки повноти цих висновків, їх форми та відповідності іншим доказам у справі. Слідчий і суд зазвичай можуть оцінити лише повноту висновку експерта, перевіривши, чи на всі поставлені питання дано відповідь, і усвідомивши характер цих відповідей. Вони також можуть визначити дотримання експертом необхідних процесуальних вимог і наявність у цьому процесуальному документі всіх необхідних реквізитів. Усталена форма висновку експерта дає змогу оцінити компетентність експерта, який проводить дослідження, позаяк передбачає вказівки не лише щодо характеру освіти й стажу роботи експерта, а й стосовно спеціальності експерта. Проте орган, який призначив експертизу, як указує А. Р. Белкін, не оцінює ні наукову обґрунтованість висновків експерта, ані правильність вибору й застосування ним методів дослідження, ані відповідність цих методів сучасним досягненням певної галузі знань, оскільки для такої оцінки вказаний орган повинен мати той самий обсяг знань, що й експерт⁵. Дослідник справедливо зауважує, що аргументи на користь можливості повної оцінки слідчим і судом висновку експерта є надто далекими від життя, від реальної слідчої й судової практики⁶. На думку вченого, в законі, уникаючи лицемірних формулювань, слід чітко визначити критерії, якими слідчий і суд мають керуватися під час оцінки висновків експерта, причому ці критерії повинні бути реальними й загальнодоступними. Варто також визначити порядок застосування з цією метою допомоги (консультацій) спеціалістів, залучуваних саме для оцінки висновків експертизи⁷.

Отже, висновки експерта підлягають оцінці особою, яка проводить дізнання, слідчим, прокурором, судом на загальних підставах. Зміст оцінки висновків експерта, як і інших джерел доказів, становлять допустимість, автентичність та повнота.

Оцінка допустимості висновку експерта передбачає визначення рівня дотримання вимог Конституції та кримінального процесуального закону під час призначення й проведення експертизи. У процесі оцінки висновків експерта важливими є також перевірка правильності його оформлення, наявність усіх передбачених законом реквізитів означеного процесуального документа. Як зазначає з цього приводу Ю. К. Орлов, трапляються випадки, коли у висновку експерта відсутня вступна або дослідницька частина, немає підпису експерта або висновок підписаний не тією особою, котра вказана у вступній частині. Якщо експертиза була комплексною, то у висновку серед іншого повинно бути вказано, який експерт які саме дослідження проводив, і кожному частину дослідження підписує лише той експерт, який її здійснював⁸.

Оцінюючи висновки експерта, необхідно також визначати, чи було дотримано права обвинуваченого (підозрюваного) під час призначення та проведення експертизи. Забезпечення обвинуваченому можливості якнайповніше реалізувати свої права під час проведення експертизи, як доречно зазначав М. С. Строгович, – гарантія не тільки забезпечення інтересів самого обвинуваченого, але й успішності та доброякісності проведеної у справі експертизи, достовірності її висновків⁹.

Однак новим Кримінальним процесуальним кодексом України не передбачене інформування протилежної сторони про призначення експертизи та щодо змісту завдання на її вирішення. За нашим переконанням, експертиза в кримінальному провадженні має призначатися відкрито, без приховування цієї процесуальної дії від протилежної сторони кримінального провадження.

Також вважаємо за необхідне зацентувати, що оцінка допустимості висновку експерта неможлива без визначення компетентності експерта. В літературі наукового спрямування зазначено, що здійснюючи оцінку відповідності кваліфікації експерта предмету експертизи, замовник експертизи (орган розслідування, суд, сторона захисту) щонайперше повинні враховувати відомості про освіту, практичний досвід, стаж роботи за фахом, спеціалізацію в межах професії експерта. Висновок експерта визнається таким, що не відповідає вимогам закону, якщо з нього не може бути встановлено, чи має експерт достатні знання, необхідні для проведення дослідження. Оцінка висновку експерта з точки зору компетентності останнього полягає у: а) вивченні питань, окреслених перед експертом, та їх віднесенні до тієї чи іншої галузі знань; б) вивченні фактичних даних, встановлених експертом, а також вирішенні питання, які саме спеціальні знання були необхідні для їх встановлення; в) ознайомленні з даними, що характеризують експерта як спеціаліста в певній галузі знань; г) визначенні того, чи належать до компетенції експерта наукові положення й методи дослідження, застосовані під час проведення експертизи¹⁰.

Оцінюючи висновки експерта, необхідно враховувати, що на їх допустимість впливає справжність об'єктів, досліджуваних експертом. Якщо такі об'єкти, зазначає Ю. К. Орлов, будуть визнані недопустимими, автоматично втрачає цю властивість і сам висновок. Відтак процесуальна доброякісність об'єктів експертного дослідження завжди повинна бути перевірена. Для цього потрібно насамперед установити, чи був законним спосіб їхнього одержання. Так, речові докази можуть бути вилучені в ході певної слідчої дії (огляду, обшуку, виймки) або надані кимось із учасників процесу чи сторонніми особами¹¹.

Отже, після аналізу критеріїв оцінки висновку експерта видається логічним розгляд такої процесуальної дії, як допит експерта в судовому засіданні. Експерт є центральною фігурою під час провадження судової експертизи. Саме він здійснює дослідження і формулює висновки, породжує доказ – висновок експерта. Від його кваліфікації та рівня проведеного дослідження залежить якість висновку¹². Науковці наголошують, що висновки експерта мають бути викладені мовою, зрозумілою не тільки для спеціаліста, а й для будь-якого учасника судочинства¹³.

Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка має наукові, технічні або інші спеціальні знання, управнена, відповідно до Закону України «Про судову експертизу», на проведення експертизи та котрій доручено здійснити дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, й надати висновок із питань, які виникають під час кримінального провад-

ження і стосуються сфери її знань. Не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження, потерпілого¹⁴. Таким чином, експерт повинен задовольняти дві основні вимоги – бути компетентним і не заінтересованим у справі.

Розглянемо детальніше доказове значення висновку експерта – як характеристику, що відображає його місце в системі інших доказів у справі, а також рівень його аргументованості та прийнятності до розуміння слідчим (судом), іншими учасниками кримінального процесу. Доказове значення має бути враховане слідчим при оцінці висновку експерта в системі інших доказів. Доказова значущість результатів експертизи зумовлена не лише їх місцем у системі інших доказів у справі, але й залежить від змісту висновку експерта, якості опису в ньому перебігу та результатів досліджень¹⁵.

Допит експерта в суді обмежується предметом виконаної ним судової експертизи (це слід розуміти зі змісту ст. 356 КПК України, ст. 12 Закону України «Про судову експертизу») й визначений як отримання від нього органом дізнання, слідчим, прокурором, суддею, судом роз'яснень та доповнень щодо наданого ним висновку. Мета допиту – одержання інформації про відомі допитуваному факти¹⁶. Під час допиту експерта така інформація стає додатковою до висновку, який експерт зробив раніше. Згідно зі ст. 356 КПК України експерту можуть бути поставлені запитання щодо наявності у нього спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), що стосуються предмета його експертизи; використаних методик і теоретичних розробок; достатності відомостей, на підставі яких підготовлено висновок; наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов певного висновку; застосовності та правильності застосування обраних принципів і методів до фактів кримінального провадження; інші запитання, що стосуються достовірності висновку.

На нашу думку, питання щодо наявності в експерта спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), які стосуються предмета його експертизи, не відповідають предмету допиту експерта в суді, позаяк ці дані містяться в Реєстрі атестованих судових експертів Міністерства юстиції України. Отож, немає сенсу з'ясувати їх у експерта (якщо відомості про експерта не занесені до Реєстру, такі дані містяться в матеріалах кримінальної справи).

У ході аналізу питання щодо використаних методик і теоретичних розробок, а також наукового обґрунтування й методів, за допомогою яких експерт дійшов певного висновку, зауважимо, що у висновку експерт обґрунтовує вибір методики дослідження, доцільність застосування інших дослідницьких засобів, а також проміжні та результуючі висновки. Аргументація висновків експертизи здійснюється описом перебігу та результатів дослідження¹⁷. Достатність відомостей, на підставі яких підготовлено висновок, можна перевірити, ознайомившись із матеріалами справи.

Отже, всі зазначені питання можуть бути вирішені без залучення експерта до допиту в судовому засіданні. До того ж, науковці слушно зауважують, що найчастіше експерту в судовому засіданні доводиться відповісти на запитання, чи підтримує він свій висновок, зроблений раніше¹⁸. Втім, таке запитання не відповідає реальним умовам проведення розслідування та судового розгляду кримінальної справи. Дійсно, на момент складання свого висновку експерта було попереджено за ст.ст. 384, 385 КК України, тобто він підтвердив свою відповідальність за достовірність отриманих результатів. Із того моменту аж до проведення судового засідання експерту заборонено будь-яким чином самостійно ознайомлюватися з матеріалами справи, збирати докази, а також вступати в позаслужбові зв'язки з особами – учасниками кримінального процесу. Із зазначеного слід розуміти, що запитання, поставлене йому в суді, неявно передбачає можливість отримання експертом додаткових відомостей, окрім наданих йому під час проведення експертизи. У такому разі можна порекомендувати експерту звернути увагу суду на невідповідність змісту цього запитання процесуальним умовам участі експерта в кримінальному провадженні. При отриманні такого запитання в суді експерт може спочатку вказати на відсутність будь-яких порушень закону під час проведення експертизи й за весь минулий період, а потім надати відповідь про повне підтвердження свого висновку¹⁹.

Ми підтримуємо позицію О. М. Моїсеєва, який пропонує в процесі складання запитань експерту виключати такі, що не потребують застосування спеціальних знань та прирівнюють процесуальний статус експерта до положення свідка. У разі якщо ж від учасників судового засідання експерту надходять такі запитання рекомендуємо йому клопотати перед судом про їх відхилення. Реалізація цієї пропозиції сприятиме підвищенню ефективності судового засідання за рахунок уникнення запитань, що не відповідають компетенції та процесуальному статусу експерта²⁰.

Значення показань експерта як доказу, про що зазначає Ю. К. Орлов, може полягати в такому: роз'яснення тексту експертизи та надання йому більшої чіткості, що полегшує його розуміння; наведення додаткових аргументів (серед них і про надійність застосованої методики) й підвищення ступеня обґрунтованості висновків та встановлення нових обставин, які можуть мати самостійне доказове значення (під час відповідей на додаткові запитання)²¹. Однак під час вивчення судової практики ми стикалися з випадками, коли суд надсилав експерту запитання від учасників судового процесу заздалегідь, до моменту судового засідання. У такому разі експерт має змогу ретельно підготуватися до надання роз'яснень та доповнень, більш упевнено відчувати себе в судовому засіданні. Зрештою, пропонуємо поширювати такий позитивний досвід взаємодії експерта з учасниками судового процесу та запропонувати експертам клопотати до суду про завчасне надання переліку запитань у письмовій формі.

Варто зауважити, що реальна необхідність у наданні роз'яснень та доповнень виникає, коли експертизу визнано недостатньо повною²². Якщо існує потреба у вирішенні питань, які не були поставлені експерту,

тому ж експерту може бути призначено додаткову експертизу. В такий спосіб вдається повністю усунути фактичні підстави для допиту експерта в суді.

Таким чином, специфікою предмета допиту експерта в суді вважаємо те, що суб'єкт оцінки не має спеціальних знань, а отже, висновок експерта повинен бути належним чином аргументований та прийнятний до розуміння слідчим (судом), іншими учасниками кримінального провадження. Доказова значущість залежить від змісту висновку експерта, якостей опису в ньому перебігу та результатів досліджень. Якщо ж сторони кримінального провадження чи суд виявляють суперечливість результатів експертного дослідження іншим матеріалам справи або необґрунтованість його результатів, доцільно призначити додаткову або повторну експертизу. До того ж, запитання для експерта можуть бути поставлені у письмовій формі, що дасть йому змогу заздалегідь підготувати повну та обґрунтовану відповідь. На нашу думку, такі рекомендації сприятимуть скороченню витрат на відрядження для судового експерта та сприятимуть мінімальному відволіканню його від основної роботи.

¹ Белкин А. Р. Теория доказывания : научно-методическое пособие / А. Р. Белкин. – М. : Норма, 1999. – С. 207–208.

² Теория доказательств в советском уголовном процессе: Часть Особенная / [Р. С. Белкин, А. И. Винберг, М. М. Гродзинский, С. Л. Зивс и др.]. – М. : Юридическая литература, 1967. – С. 226.

³ Белкин А. Р. Вказана праця. – С. 320–324.

⁴ Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування : монографія / О. М. Моїсєєв. – Х. : Вид. агенція «Апостиль», 2011. – С. 175.

⁵ Белкин А. Р. Вказана праця. – С. 419–421.

⁶ Там само. – С. 112–114.

⁷ Там само. – С. 233–236.

⁸ Орлов Ю. К. Заключение эксперта как источник выводного знания в судебном доказывании (уголовно-процессуальные, криминалистические и логико-гносеологические проблемы) : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук / Ю. К. Орлов. – М., 1985. – С. 43.

⁹ Строгович М. С. Курс уголовного процесса: Порядок производства по уголовным делам по советскому уголовно-процессуальному праву / М. С. Строгович. – М. : Наука, 1970. – Т. 2. – С. 133.

¹⁰ Теория доказательств в советском уголовном процессе: Часть Особенная / [Р. С. Белкин, А. И. Винберг, М. М. Гродзинский, С. Л. Зивс и др.]. – М. : Юридическая литература, 1967. – С. 229–230.

¹¹ Орлов Ю. К. Вказана праця. – С. 43.

¹² Орлов Ю. К. Судебная экспертиза как средство доказывания в уголовном судопроизводстве : научное издание / Ю. К. Орлов. – М. : Институт повышения квалификации Российского Федерального центра судебной экспертизы, 2005. – С. 61.

¹³ Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование : учебно-практическое пособие / М. Г. Щербаковский. – Х. : Эспада, 2005. – С. 161–162.

¹⁴ Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – 25 травня. – Ст. 1370.

¹⁵ Панько Н. А. Доказове значення висновку експерта / Н. А. Панько // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 409–414.

¹⁶ Криміналістика: підручник / Кол. авт. : В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-те вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2008. – С. 187.

¹⁷ Моїсєєв О. М. Аспекти аргументації висновку експерта / О. М. Моїсєєв // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Х. : Право, 2006. – Вип. 6. – С. 136–143.

¹⁸ Моїсєєв О. М. Процесуальне значення допиту експерта / О. М. Моїсєєв // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Х. : Право, 2009. – Вип. 9. – С. 120–126.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

²¹ Орлов Ю. К. Судебная экспертиза как средство доказывания в уголовном судопроизводстве : научное издание / Ю. К. Орлов. – М. : Институт повышения квалификации Российского Федерального центра судебной экспертизы, 2005. – С. 153–154.

²² Ус И. И. Особенности оценки заключения эксперта / И. И. Ус // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: збірник наукових праць / Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого; [ред. кол.: М. Л. Цимбал, В. Ю. Шепітько, Л. М. Головенко та ін.]. – Х. : Право, 2008. – Вип. 8. – С. 62.

Резюме

Панько Н. А. Допит експерта в суді як засіб оцінки його висновку.

У науковій статті розглянуто проблемні питання оцінки висновку експерта під час його допиту в суді. Автором проаналізовано наукову літературу з даного питання, розглянуто позиції провідних науковців з проблемних питань оцінки висновку експерта під час його допиту в суді. Питання оцінки висновку експерта учасниками кримінального процесу набуває актуальності й у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України, що допускає існування інституту «альтернативної» та «незалежної» експертизи. Зазначена необхідність конкретизації предмета допиту експерта, також надані рекомендації щодо його проведення в судовому засіданні. Висловлено пропозиції відносно оптимізації процесу допиту експерта в суді, а саме клопотання експерта до суду про завчасне надання переліку запитань у письмовій формі та відхилення питань, що не потребують застосування спеціальних знань та прирівнюють процесуальний статус експерта до положення свідка.

Ключові слова: допит експерта, експертиза, оцінка висновку експерта, учасники кримінального провадження.

Резюме

Панько Н. А. Допрос эксперта в суде как средство оценки его заключения.

В научной статье рассмотрены проблемные вопросы оценки заключения эксперта во время его допроса в суде. Автором проанализирована научная литература по данному вопросу, рассмотрены позиции ведущих ученых по проблемным вопросам оценки заключения эксперта во время его допроса в суде. Вопросы оценки заключения эксперта участниками уголовного процесса приобретает актуальность и в свете нового Уголовного процессуального кодекса Украины, который допускает существование института «альтернативной» и «независимой» экспертизы. Отмечена необходимость конкретизации предмета допроса эксперта, также представлены рекомендации по его проведению в судебном заседании. Высказаны предложения относительно оптимизации процесса допроса эксперта в суде, а именно ходатайство эксперта в суд о заблаговременном предоставлении перечня вопросов в письменной форме и отклонение вопросов, которые не требуют применения специальных знаний и приравнивают процессуальный статус эксперта к статусу свидетеля.

Ключевые слова: допрос эксперта, экспертиза, оценка заключения эксперта, участники уголовного производства.

Summary

Panko N. Interrogation of the expert in court as a way of an assessment of its conclusion.

In this scientific article problem questions which concern an assessment of a conclusion of the expert on time of its interrogation in court are considered. The author analyzes the scientific literature on the subject, consider the position of the leading scientists of the issues the expert evaluation during his interrogation in court. Question estimates the expert members of the criminal process acquires relevance in light of the new Criminal Procedure Code of Ukraine, which allows the institute "alternative" and "independent" assessment. Need of a specification of a subject of interrogation of the expert is also specified, recommendations about carrying out interrogation in a court session are made. Suggestions regarding process optimization expert examination in court, namely the application of the expert to the court on the provision of early list of questions in writing and rejection issues that do not require the use of special knowledge and equate procedural expert status to the position of a witness.

Key words: interrogation of the expert, examination, assessment of a conclusion of the expert, participants of criminal trial.

Отримано 25.12.2012

УДК 342.9

Н. О. РИБАЛКА

Наталія Олегівна Рибалка, кандидат юридичних наук, професор Національної академії прокуратури України, здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ ТА СТРУКТУРИ
ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ**

Проблеми організації та діяльності органів прокуратури України останнім часом є предметом дискусії з боку юристів, політиків, науковців тощо, постійно обговорюється на науково-практичних конференціях і в публікаціях, особливо у зв'язку із набранням чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України, яким було дещо змінено функції органів прокуратури.

Завдання та функції системи органів прокуратури зумовлюють її організаційну структуру, яка є одним із основних елементів управління системою. Структурність є неодмінною основою існування будь-яких систем. У світі немає систем без структури, оскільки відсутність самих елементів або взаємозв'язків між ними не дозволяє говорити про наявність єдиного цілісного утворення, тобто системи. Організаційна структура системи органів прокуратури – це, по суті, організаційна форма розподілу праці щодо прийняття (видання) та реалізації управлінських рішень.

На думку О. М. Бандурки, організаційна структура кожного органу держави і будь-якої із її ланок визначається об'єктивними факторами, ігнорування яких створює небезпеку для формування органу, установи, апарату, не здатних функціонувати в інтересах системи управління. Матеріальні, політичні й соціально-психологічні витрати від «примусових» організаційних структур очевидні. Основними факторами, які детермінують організаційну структуру системи управління, є, по-перше, функції, що ними виконуються, і, по-друге, територіально-галузева побудова органів державного управління¹.

У літературі структура визначається як «будова та внутрішня форма організації системи, що виступає як єдність сталих взаємозв'язків між її елементами». Або структура – це взаєморозміщення та взаємозв'язок складових частин цілого. Устрій, організація чого-небудь². Співвідношення понять «система» та «структура» підпорядковується діалектиці взаємовідносин цілого і частини, тобто структура є складовою частиною системи.